

Analizom pjesme »Presek sna I« pokušaćemo ukazati na pomenute slabosti knjige, razumljivo, i pjesme. Za početak, izdvajamo stihove strukturirajući ih u novu cjelinu, koju želimo dati kao samosvojnu estetsku strukturu.

»U snu vidam lice koje nisam video nikada.
Možda sam to ja
koji sam nekoć već bio.
Ali san je pravičan i štiti
me od teških jutara.«

Izvršna pjesma koja moguće prigovore uspješno izdržava. Ali, pjesnik Zubac i u novijim pjesmama nekritički nastoji biti Pero Zubac, ništa ne odbacuje, pa romantičarska potreba za samoiskazom guši pjesmu. Tako u »Preseku sna I« čitamo: »Ide za mnom, pre mene doputuje / u gradove koji me očekuju, (...) Slutim da ću jednom u snu, / biće teška kiša na obali / neznanjoj, dalekoj / videti kako ti odlaziš / s njim u noć. (...) I neka druga žena, / koja si već jednom bila, / može izaći iz vode / i na rame mi se nasloniti.« Ta dva značenjska sloja se isključuju i intencija pjesme se gubi. Snom protiv sna, umjesto da se ekonomizira, da se teži sažimanju, da san preputa poetici sanjarenja da mu suprotstavi zbilju, ovdje susrećemo puki verbalizam i pjesme kao pjesme nema. Na početku utvrdimo da je ono *nikad* iz drugog stiha u Zupčevoj pjesmi samo vremenski prilog koji granicu i mogućnosti snivanja u ravni jezika pomera u zonu jalove neodređenosti i ostaje bez nužne aktualacije. S obzirom na to da je ovo *nikad* ostalo *nikad* jednog sna, sna samog po sebi lišenog dimenzije vremena, koje uz to još i sanja neku ženu koja odlazi s nekakvim njim i koja će, na koncu, sladunjavo izaći iz neke vode. Žena, voda on dat u njemu, mnoštvo irelevantnih konotacija, a kako se to nalazi na kraju pjesme, čitačevoj svijesti se nameće posebnom težinom, dodajmo praznom. Jer, ta žena će opet nekom *ja*, u jednom *nikad*, pre ili poslije, nasloniti se na rame.

Uz takvu kompoziciju i tematizaciju, ono *nikad* nema rastvornu moć da odvoji život od smrti, san od jave, bitno od nebitnog, ne nosi u sebi sadržaj vremena, ni njegovu sreću, ni mučninu. *Nikad* u pjesmi traži imenovanje, u skraćenom izvatku pjesme, imenovanje tendira ka stihu »me(ne) od teških jutara«, a kroz taj stih *nikad* poprima razdvojnu moć unutar koje spaja i gradi aktualnu neodređenost između *ja* – kompleksa i nemogućnosti da se sazna istina o nama. To *nikad* nosi osjećanje da između sna, poezije i zbilje struje zakonom opstojanja čudni, nedokučivi sokovi života, nade, prokletstva, žudnje i spasa, smeđa, užasa i krika. E. A. Poe gradi čitavu poetiku na jednom stihu: *nikad, samo to i ništa više*. I to je dovoljno da se spozna i doživi dramatski sukob ličnog i općeg, pojedinačnog i univerzalnog. No, taj izvadak, ovdje dat kao pomoćni primjer analize rađi, kao pjesma nije napisan, i *nikad* Pere Zupca ostaje *nikad* u nekom zrakovopravnom, pustom i davno napuštenom *nekad*, čeznući za nekom drugom ženom.

Knjiga obiluje ovakvim općim mjestima i truizmima. Umjesto da ravnotežu sna i poezije potraži u zbilji, da označene polarnosti prirodno tenzira, Zubac čini novu grešku, uvodeći treću, još fluidniju komponentu, komponentu sjećanja na djetinjstvo. U trouglu san – pjesma – sjećanje javlja se još i simbolički zasićen trokut leksema *oca*, *ruke* i *žene*, što ovu knjigu uveliko čini nedjelotvornom,

prepoznatljivom i pomalo iščitanom. Tako se moguća dramatika analizirane pjesme, određena početnim i završnim stihovima izmađu »videti nikad« i druge žene, centralnim stihom »možda sam to ja« u potpunosti ruši i ne opredmećuje pjesmu. Ona ostaje bez pjevnog predmeta, što može da znači da pjeva o svemu i ničemu, te time teško da bitnije korespondira sa poetskim senzibilitetom modernog čovjeka, koji ovaj svijet, ipak, želi na neki način promijeniti. Koji se to unutarnji mehanizmi lomljenja bića oko sna i jutra nekritički dovode u intimističku blizinu sa teškim kišama; ako u pjesmi postoji teško jutro, čemu i teška kiša, pa još i neka druga žena, izlazak iz vode i rame – ostaje tajna, ali ne tajna stvaralačkog prosede.

No, i pored uočljivih slabosti zbirke, ne treba hitati zaključku. Knjigu pažljivo iščitajmo, jer u njoj nalazimo vrijedne stihove, pa i cijele pjesme. Sam pokušaj da se san poetizira kroz unutrašnji odnos čovjeka prema djetinjstvu i mladosti, da se jedna emotivna gama dovede do riječi, zaslužuje punu pozornost, jer to *ja* u ovoj knjizi, koje budno sanja, uspostavlja kartezijansku relaciju: *Ja sanjam, dakle ja jesam*. Da li san prethodi *ja* koje sanja, ili je posljedica logičke inertnosti date u formi zaključka, ili je zaključak proizvod pjesme? Mnogo je dilema na koje pjesnik odgovara razbarušenom retorikom, kao da mu nije stalo do samodiscipline, da se kritički distancira od obmanjujuće moći riječi, umjesto da pjesmu usložnjava kroz jednostavnost, on je prizemljiva nepotrebnim usložnjavanjem.

»duboko pod vodom je kamenje
koje zna više o nama
od nas samih,
mudra je priroda koja nas
onemogućuje da ga
dotaknemo«

Reifikacija sna u kamenu. Ovdje je Zubac pjesnik, uspješno spaja dojmljivo i pojmljivo, između tog kamenja koje zna ali ne pamti, i dodira, ispriječila se mudra priroda, jer što još reći o nama u momentu kada se stidimo maštanja, zaboravljamo snivanje, plašimo se sanjarenja, prepuštamo se mučnim košmarima, mutnim jurnjavama u teškim jutrima:

»jutro koje ne budemo dočekali
biće prvo drugačije jutro,
dan je nalik danu,
pesma bi da razgovara
a ruka koja beleži, ja ruka,
žuri da zapiše običan trag
o ovoj noći«

San je trag noći, ili plod noći, a s obzirom na to da san ništi i rastvara *ja*-kompleks, u snu *ja* ne postoji. San, ako i ne dolazi od boga, božanstvene je prirode. Tu suptilnost pjesnik prikladno iskazuje simbolom »*ja ruka*«. Umjesto *ja*-kompleksa, »*ja ruka*«, čiji korijen nije ni u ramenu ni u svijesti, njen korijen seže do sna i hita da zabilježi trag noći: »Tom rukom svi su moji glasovi / dobili svoje obrise«, ili: »Kroz ruku si ušla u mene«. Ta ruka seže do dubine gdje će jutro koje ne budemo doživjeli biti prvo drugačije jutro. To prvo drugačije jutro bez nas, ruka pretvara u vječnost s nama. Iskazuje se smisao postojanja lišen sadržajne svrhe – alijencije. Sukob življenog trenutka i puste matematičke vječnosti velikih brojeva koncentriranih u tom prvom nedečekanom jutru. U prvom slučaju, slučaju sa nama, sva su jutra ista na različiti način, u drugom – sva prva jutra suraz-

ličita na isti način. Lirski kontradikcio in adjekto. Međutim, i ove pjesme pjesnik je uspio operativiti i obojiti retorikom i emocionalnom metafizikom, uz mnogo »zelenih pogleda« i »zelenih jutara«.

Koliziju pjesme i života, smatramo, Zubac bi ubuduće trebao smelije ekonomizirati, u izrazu biti lapidarniji i prodorniji, tim prije što takvih ostvarenja ima u ovoj zbirci. Navedimo neke uspjele pjesmotvore: »Prosek sna VII«, »Sunčani ključ«, »Pitka smrt«, »Ruka«, »Juli na Kalamoti«, »Crtež rečima«, »U žarko podne«, »Jednostavna pesma«...

Zadržimo se još na pjesmi »Presek sna III«, u namjeri da ukažemo na još jednu karakterističnu slabost Zupčevog pjevanja. Navodimo pjesmu u cjelini:

»Rasklapam san
i pokušavam da čitam.
Nejasne stranice djetinjstva,
iskrzan verzal mladanja.

U tvoj bi taman san
gledljivim noktom
da zavirim.

Da li sa ocam pod ruku
kroz polje golemo
zamičem?»

Mogla bi ovo biti izvršna pjesma da pjesnik, nakon što je omogućio notku da progleda i u san zaviri, ne žudi za totalnim iskazom bez ostatka. Trebalo je nesmetano dopustiti materijalni susret neuhvatljivog sna i roznate stvari, bez posljednje strofe koja, samim tim što je završna, zatvara pjesmu eksponirajući simbol oca. Simbol ovdje kao usisivač upija u sebe smisao prethodećih stihova. Iz kojih pobuda naprijed ispravno vezati za simbol oca? Prije svega, to je robovanje magiji simbola radi simbola. Poetskom sanjarenju nadređuje se simbol. Zašto riječ »otac« određujemo kao simbol, točnije, pripisujemo mu težinu simbola? Zato što se ta riječ u kontekstu navedene pjesme nameće izdvojenom snagom, a pri tom nije u organskoj vezi sa cjelinom pjesme i njeno pojavljivanje može se opravdati velikom nužnošću, koja je možda dovoljna za pjesničku namjeru, no ta nužnost je lične naravi i za čitatelja irelevantna, jer to lično ne nosi u sebi naboj koji uznosi.

Pero Zubac se smelije mora oslobadati sebe, ne biti emotivni pad u sebe, nego padanje. Samo kroz pjesnika se pada ka ljudskim visinama, i to padanje ne treba resiti i retorizirati. Ponavljanje može biti vrlina uz svjesnu žrtvu isticanja mana, a u Zupčevom ponavljanju su za sada vidljive mane, i to u trenutku kada bi ih se, uz više truda, mogao osloboditi.

Ispravka

Fotografije u broju 309 (biblioteka Polja – »KLOKOTRI-ZAMA«) su autorski priloz Dragutina Mišića. Izvinjavamo se autoru

Redakcija

PERO ZUBAC: »RAM ZA SLIKU LETA«, »Mladost«, Zagreb, 1983.

Piše: Vojislav Sekelj

Sve što se u knjizi Pere Zupca »Ram za sliku leta« događa, višestruko je vezano za san. San kao tema, kao riječ, simbol, trop, san kao izlaz za samoiskaz. Međutim, pokušamo li to događanje, tu suptilnu vezu sna pobliže odrediti, što se samo po sebi nameće zbog frekventnosti te riječi i brojnih sintaktičkih sklopova, nalazimo da je ta veza krhka, da više figurira kao *deus ex machina* nego što funkcioniše kao ontološka struktura čineći napetost pjesme, koja bi nam otkrila nove dimenzije sna, zbilje, kosmosa, žene, čovjeka i življenja. A ako ne otkriva, u svakom slučaju morala bi nas bar približiti prostornom polju unutar kojega nalazimo sebe i svijet u novom ozračju i u drugačijoj zadatosti, koju, istina, ne uspjevamo artikulirati, no važnija je namjera, i zato imamo pjesmu da osjetimo kako ispod kože to neopisivo nešto nadire u koru mozga, kako riječ u svijesti škripi, grize, testeriša, grebe i peče, da se pod njenim uticajem u nama nešto poput bioskopskog platna encensbergerovski kida i para. Na osnovu toga imamo pravo da analiziramo, sudimo, zaključujemo, poredimo, hvalimo, kudimo, osmišljavamo i vrednujemo. Ne možemo an blok reći da te napetosti u knjizi uopće nema; ima, i upravo u tome je problem i slabost ove knjige. Nalazimo u njoj dobre pjesme, valjane stihove, ali, na žalost, pjesnik se dobro potrudio da dobro i loše nespretno i nesretno pomješa i spoji, da sačini prepoznatljivu leguru, umjesto da izdvajanjem i strožim razdvajanjem načini prodor u sferu koje uzima za okosnicu pjevanja.

Pokušaćemo analizom ukazati na momente koji, po nama, poeziju Pere Zupca udaljavaju od poezije. Ovim ne tvrdimo da to više i nije poezija.

Sušinski propust knjige nalazimo u evidentnom raskolu između ideje i njene poetske realizacije. Problem sna i poezije u kompleksu ljudskog trajanja, kao fenomen bitisanja i njegovog kulturnog sondiranja u vrijeme, pjesnik je snagom dara i istančanim pjesničkim nervom osjetio, no on je nesretno usmjeren i slabo discipliniran, a čini nam se da je bio na putu da ostvari vrijedno djelo. Ovakvo, imamo pred sobom jednu osrednju, na momente i lošu knjigu pjesama.

Osnovna mana zbirke je u tome što san, u značenjima koje susrećemo u knjizi, sematički opterećuje stih, te on kao dio ugrožava autonomnost pjesme kao cjeline i pjesmotvore više primiče sanjalačkom opisu sna, neoromantičarskom senčenju intime bez unutrašnje dubine i sukoba ličnog i općeg, trenutnog i vječnog.